

АВТОРИТАРНО-ОЛІГАРХІЧНИЙ РЕЖИМ І СУПЕРПРЕЗИДЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА У РОСІЇ

Конюш М. Р.

**студент кафедри Міжнародна інформація
Національний університет «Львівська політехніка»**

Суперпрезидентська республіка у конституційному праві – термін на означення особливого виду республіканської форми правління, в якій усі важелі правової і державної влади знаходяться у руках президента. Президент є не тільки главою держави, а й лідером керівної партії. Суперпрезидентська республіка монотеїстична.

Термін «суперпрезидентська республіка» зазвичай використовується для характеристики держав, в яких «президенціалізація» форми правління на політичному рівні досягла крайнього ступеня і супроводжувалася розвитком явища, для якого використовується термін – «суперпрезидентство» (рос. «сверхпрезидентство»). Суперпрезидентство є ключем до розуміння феномену «суперпрезидентської республіки».

У більшості колишніх радянських республік були несприятливі внутрішні соціально-політичні умови розвитку. Всі вони зіштовхнулися із багатьма важливими проблемами. Вирішення цих завдань вимагало концентрації державної волі, втіленої в образі «сильного» президента. Концентрація влади у руках глави держави супроводжувалася виникненням кризових ситуацій у сфері внутрішньої та зовнішньої політики, подолання яких вимагало рішучих дій із використанням повноти ресурсів державної влади. Вирішення складних проблем державотворення стало однією із найважливіших політичних причин виникнення і розвитку у пострадянських республіках явища суперпрезидентства. Суперпрезидентство стало «монофункціональною системою», створеною для вирішення економічних, соціальних і політичних проблем, з якими стикаються ці держави.

Аналізуючи роль вищих органів державної влади у державному механізмі, суперпрезидентство є своєрідною функціональною гіпертрофією Інституту президента при пропорційній атрофії інших важливих елементів механізму держави. Правова форма феномену суперпрезидентства – консолідація президентської форми правління, тобто така структурно-функціональна організація державної влади, яка характеризується значним домінуванням президента над іншими вищими органами влади держави. Інститут президентства має домінуючі можливості впливу на процес формування уряду; визначає політичний курс вищого органу виконавчої влади

і припиняє його діяльність. Концентрація у руках глави держави диспропорційна великому обсягу повноважень, насамперед кадрових, – визначальна правова характеристика суперпрезидентства.

У Росії під час періоду з 1917 р. до 1993 р. республіканська форма правління пройшла чотири етапи розвитку: парламентська республіка (березень – листопад 1917 року), радянська республіка (листопад 1917 року – серпень 1991 року), змішаний тип республіки (серпень 1991 року – листопад 1993 року) і суперпрезидентська республіка (з грудня 1993 року).

Державна влада фактично не змінилася, бо по суті вона залишилася авторитарною у формі режиму особистої влади президента Б. М. Єльцина. Це природний наслідок неготовності громадянського суспільства в Росії до демократичних змін. Авторитарність проявляється у концентрації влади у руках глави держави – президента. Авторитарний режим дає можливість зосередити розвиток ресурсів у стратегічних напрямках для суспільства та ефективно реагувати на важливі проблеми. Ця тенденція характерна для країн, що знаходяться на етапі модернізації. Однак, авторитарний режим у Росії 90-х рр. ХХ століття має свої відмінності. Перш за все, надмірна концентрація влади у руках Президента Росії у обсягах, які перевищують повноваження президентів Франції та США разом узятих, роблять суспільство надзвичайно залежним від його суб'єктивної волі. При цьому політична еліта, переважно, корумпована і продажна, оскільки зайнята не стільки турботою про національні інтереси, скільки просуванням своїх егоїстичних запитів.

Слабка ступінь розподілу політичних ролей та функцій вказує на слабо розвинений політичний механізм держави. Чим вищий ступінь диференціації і спеціалізації функцій політичних інститутів, тим вища їхня здатність реагувати на інтереси та потреби суспільства. Отже, пірамідальна структура влади, характерна для Росії цього періоду, має високий ступінь інертності, суб'єктивізму. Така ж система за період президентства Б. Єльцина створювалася зацікавленими олігархічними групами, які в обмін на фінансування цього режиму влади отримували від неї привілеї.

В умовах надмірної концентрації влади в руках президента, для виконавчих органів відсутня можливість постійного та дієвого контролю їхньої діяльності, як з боку суспільства, так і з боку законодавців. Ця ситуація створює можливості для корупції: безконтрольних витрат державних коштів. Інструментами контролю у цих умовах виступають ЗМІ та зріла партійна система. Однак, конкурентна партійна система, здатна виявити і виразити інтереси соціальних груп, ще не сформувалася. ЗМІ самі виявляються залежними від влади.

Історичні особливості розвитку форми правління у Росії позначилися на подальшому її розвитку, тому що безпосередній вплив на державу здійснювала не лише багатовікова монархічна, а й радянська система, яким

властива наявність загальноновизнаного лідера. Це призвело до того, що у межах виконавчої влади були закладені паралельні структури – президентська та урядова. Президентській, побудованій за зразком роботи Політбюро ЦК КПРС, була відведена роль тіньового, але реального центру влади. Урядовій – роль провідника президентської влади.

Отже, форма правління сучасної Російської Федерації – це консолідація запозичених і адаптованих до російських реалій основних елементів форм правління західних країн і, водночас, результат власного розвитку державності, що тяжіє до централізованої виконавчої влади, встановлення якої є наслідком не лише існуючих умов, а й історичних факторів.

Сьогодні Російській Федерації характерна слабка роль парламенту у законодавчій сфері. Президент Російської Федерації має повноваження, які дозволяють йому впливати і на формування парламенту, і на припинення його діяльності (принаймні щодо нижньої палати Державної Думи), так і на саму законодавчу діяльність. Адже глава російської держави призначає вибори Державної Думи (п. «а» ст. 84 Конституції РФ) і має право розпустити її у випадку триразового відхилення, поданих президентом кандидатур голови уряду (ч. 4 ст. 111); висловлення недовіри уряду (п. 3. ст. 117) чи відмови Думи в довірі уряду (ч. 4 ст. 117); ініціативі (ст. 84 Конституції), що дає главі держави змогу порушувати питання про прийняття нових законів, про внесення змін і доповнень до чинних законодавчих актів (у т. ч. до Конституції).

У сучасній Росії не залишилося сфер державного управління, на які не поширюються якісь повноваження президента. Протягом двадцяти років існування Інституту президентства у РФ відбувалося послідовне «позаконституційне» розширення компетенції першої особи держави за рахунок конституційних і федеральних законів. Унаслідок внесення законодавчих змін до низки нормативно-правових актів президент отримав понад 400 додаткових повноважень.

Висновки. У межах дихотомії «демократія – авторитаризм» сучасна політична система Росії є авторитарною суперпрезидентською республікою. Ключова риса демократії – можливість зміни керівництва держави без згоди на це чинної влади у РФ не проявляється. Незважаючи на те, що в Росії сьогодні при владі перебуває вже третій президент, кожен наступний із них змінювався за згодою або бажанням попереднього. Тому Б. Єльцин, В. Путін та М. Медведєв – представники однієї політичної системи, а відмінності між ними відіграють другорядну роль.